

SVETA LUKIĆ I NJEGOVO DOBA ILI KNJIGA DUŠEVNOG ZDRAVLJA

Ko je Sveta Lukić?

Jedan plav tip, sundjeraste duše, zrna se već decemiju, i nikad kraja. Taman pomisliš — sve je rekao, estetiku rescopao i obalio, ispropradio se s njenom pojmovnom hijerarhijom, kad eno ti ga goropadnika, tokorse izučava genijalna dela ljudi s visokim količnikom inteligencije a uistinu hoće da otkrije bezumnost tih kostoždera koji glodju skalet večitosti i trajanja.

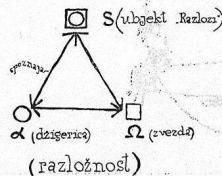
Koliko u tog estetika skepse i ironije! Njegova intelektualna analiza, to je sadištika tortura „vrednosti“, sarkastična zberba duhovnih suputaca. Čak i u času kad dohvata zvezde i tako zvanu unutrašnju strukturu, voluntarizam elektrona, ovaj filozof ne zaboravlja svoju ljudsku prirodu, ili, neomolno rečeno, svoja munda, bubrege, creva, pankreas, džigericu, koštanu srž i salo. Slikovno iskazano, on se diže, vazno, pruža vrhove pre-stiju i dotiče zvezde, ali nožur-dama ostaje tu na zemlji. Pokušajte ovu sliku doslovno da shvatite, šta ste dobili? On se izdužio sav u jednu skoro beskonačnu žicu, u jednu strunu od govodjeđeg creva, i ta ljudska struna vibrira i zvoni, a ta zvonjavica nam se predočava kao smeh jednog koji zna nesklad između nivoa džigerice i onog krajnjeg nivoa zvezdanog.

I iz čiste smejljivosti, iz te strasne želje da se smeje, on je stvorio osvoj trilemički sistem. Lukićeva trilemičnost, koja treba da postane čuvena, nastala je kao rezultat jednog žilavog i arumastog otpora pred apsurdnom dualizma. Iz historije dvosekod, dvogubog i dvomornog sveta on je kao filozof, kao učevan gradjanin bio predestiniran da padne u monističku narcisoidnost čisto pojmovnog razglabanja o egzistenciji. Bio je osuđen da ostane u okovima večite apsurde dileme trajanja i prolaznosti, bića i nebića, alfe i omega. Taj ritam tamo-amo, napred-natrag, forverc-curik, koji govori o tobožnjoj dvopolnoj istini i o dvo-smernost ustvari je jednopravatčan. Pogledajte crtež:

Subjekt koji se kreće između kruga alfa i kvadrata omega ne saznaje ni kružnost sveta ni njegovu kvadratičnost, jer se taj subjekt ne useljava nikada ni u biće džigerice ni u biće zvezde. Nije istina da se pesnici useljavaju u zvezdu a naturalisti u džigericu. Radi se o potpuno fik-tivnim, umišljenim identifikacijama sa bićima dvomornog sveta. Subjekt, makar da oscilira između dva pola, ostaje uvek jed-noobilčan, jer svojim kretanjem on ne opisuje ni krug ni kvadrat nego samo ostaje dosadno okovan na šturu pravu. (a).

Tek uvodenjem ličnosti, subjekta u šemu zvezda — džigerica, čovek uspeva da opiše svojim sopstvenim kretanjem jedan novi, nešturi, nedosadni oblik, oblik trougla koji umesto dosadnog, suicidalnog kretanja po jednoj pravoj (uprkos dva pola), biva smenjen trouglovim tropravnim sistemom. Ovde imate crtež koji ilustruje Lukićevu trilemu:

Dok je kao estetičar bio u okovima čiste pojmovnosti, osuđen na idiotički dualizam, Lukić je ogledao sve privide, isposaž-vakao ih i ubudjavio. Filozofiju je obečastio i pokazao da ona nije milosrdna sestra u bolnici egzistencije nego samo jedna čangirljiva vrenđuša u beloštrikanjoj suknji sa svilenopojmovnim smrdljivim gaticama. Ne bih se mogao zakleti da je kao filozof, u svojoj prvoj fazi, u svom prvom, školovanom biću dao vidljive rezultate koji bi dokazali jalovost ili nekorisnost filozofije. On to nije ni dokazivao. Ali jedna ležernost, jedna spremnost da u filozofsku kategoriju dune kao u maslačak i da je se odrekne, da je izrelativizira, govore da je Lukić već tada sumnjao u filozofiju. Ta sumnja njegovanije nikakva vrsta poricanja, niti herostratizma, nego predstavlja jedno duboko nezadovoljstvo filozofijom. On zna da filozofija objektivno dolazi i do slike alfe i do slike omega, ali kao čovečije biće nije mogao da bude zadovoljan tim što *Filozofija* dolazi do slike sveta i bogatstva egzistencije. On je htio da nadje i čovečijem biću nekakvo bogatstvo, nekakvu vrednotu. Ono što je Lukić otkrio u drugoj svojoj fazi, u „Razlozima“, nije cilj života kao života in apstrakto, nego je to cilj života jedne čovečije ribice, jedne slepe životinje u skrarnom na očima ugnjurenje u rupčagu neke vode, neke špilje zvane zemlja. Čovek je zemno biće, veći taj trilemički humanisti. Cilj čovekov može biti podudar sa ciljem koji je otkrila filozofija, ali vrednost čovekova je nešto uža, nešto specificnije, nešto okovanija, nešto ograničevana, nešto vezanija muskulaturom, džigericom i mudama.

Naj — lepše stranice „Razloga“ su baš one koje govore o zezadžijama, o plivačima, o snojšajcima o tarabopreskakačima. To su stranice koje, mereno kritelijumom čak i manje omenim od salonskog smude na štalsko džubri i pišanjak, ali istovremeno govore da štalsko džubresem što nije odvratno ima još i jedan izvestan smisao.

Prezreo je Lukić čiste ideje, ali filozofiju ovneću nije. I to je bilo ono lukićevsko, ono novo, ono fikšno, ono jednostruko vlačko svesti koje ga je individualizovalo bogatstvom i trilemičkom višebrojnošću pravaca, načrtao mu brkove, razbaburilo nog i pajkaci mu ustaklilo oči pretvorivši ga u nomen culti omen est.

Njegova deca „bar više ne o-nanišu mozak“, njegov mladić sa smrću u mozgu doživio je pad u stvarnost. Njegove opne su pukle, njegovo balance je iscurilo. Njegova unutrašnja šupljina popunila se! I to je sve.

„Razlozi“ su knjiga jeftina: 200 dinara 350 strana. Dakle finansiski neobično pristupačna, što je važno za Lukićevu eventualnu slavu i literarnu rasprodatnost. Ali dok se sama knjiga kao fizički predmet lako može rasprodati, imam osećaj da se njen duhovni sadržaj skoro ne može iscrpiti. Jer sem gole-mo „literarne gradje“ ova knjiga nosi stotine aforizama, deset-ke mudrih opaski i bar nekoliko „dubokih“ i intriciranih život-nih sistema.

TERAPEUTSKA VREDNOST „RAZLOGA“

Otkrivajući značenje čovekove egzistencije, Lukić je otkrivao njen smisao.

Otuda je smisao egzistencije, iskran iz Lukićeve knjige, ovaj: sum ergo sum. Evo me tu sam! A šta došće. Gle ovde sam pelcovan, ovde imam dlake, ovde mladež, ovde sam se rasekao

na pivsku flašu, ovako ja crtam čoveku kitu, ovako sam se krstio, ovde sam je krezele. Pišući „Razloge“ Lukić je pristajao da živi. Život je za njega jedan veliki pristanak. Prosečno profinj-lik čovek odupire se životu, odbija da gleda u pankreas i belu džigericu. Kultivacija duha pretpostavlja jednu selekciju životnih fenomena, plevljenje korova i birkanje po snegu u kome je razbacan ugaj. Kultivisan čovek radi jedne opasan posao jer mu se može desiti da pokupi samo divni, ukusni, lepi sneg, a da ostavi gadni, štrokovi neukusni i nelepi ugaj. Taj čovek se smrzava. Njegov otpor prema neestetikom pretvorio se u otpor prema životu. Njegov ukus postao je izvor odbijanja da se živi. Kultivisan čovek se razboljeva od duha. Pazite, izraz duševna bolest nije ovde adekvatan i ne označava umesno bolest kultivisanog čoveka. Bolest kultivisanog čoveka, moja bolest i vaša bolest, naš insaniti, naša lupcradost i naš žib treba nazvati duhovna bolest. Duhovni bolesnik neće ni za živu glavu da se pomiri sa stvarnošću. Pomiriti se sa životom, za njega je gore od smrti. „Duhovno biti velik (čist) ili ne žveti.“ Ova dilema duhovnih bolesnika je primarna fikсна ideja u sistemu jedne aktualne neuroze.

Već u prvoj fazi svog spisateljskog rada, kao čisti spekulativac, Sveta Lukić je definisao osnovne jednog filozofskog sistema koji mentalno zdravlje, zdravlje nagonskog bića smatra dostojnijim razmatranja od zdravlja kosmosa, tojest od pitanja da li je kosmos udešen na temeljima prestabilizirane harmonije i da li taj kosmos dozvoljava većito opstojanje harmoničnog razuma koji je posadijen u čoveka, a samim tim i samog čoveka. U toj fazi već u Lukićevoj slici sveta knezuzij simpatija, altro-dezirizam, delimični nedeterminizam, antioptimalizam i apotesatizam. Kao sposoban scientist on je izrazio paprenu sumnju u mogućnost stapanja s objektima i na taj način svest oslobodio od onog straha koji drži u svojim kandžama savremenog duhovnog bolesnika, od straha da će se zagaditi predmetima ako pristane da živi.

Dok se duhovni bolesnik namah miri sa predmetima čim pristane da živi, pa otuda pristanak izjednačuje sa pomirivanjem, rezignacijom i smrću, dotle Lukićev pristanak na život i njegovo nalaženje smisla života u predmetima koji dterminiraju našu ličnost, isključuje bilo-kakvo drastičnije sranjenje s predmetima ili identifikaciju s njima. Dok duhovni bolesnik kao čisti esteta ratuje sa celokupnom civilizacijom i odbija da joj prizna estetičnost, tojest pravovaljanu egzistenciju, dotle je Lukić civilizaciju prihvatio kao kosmičku datost kao jednu razmrvljenost osnovnih elemenata prirode na tisuće predmete koji nijednog časa ne prestaju biti gradja života, gradja prirode, da prema tome i gradja i smisao samog duha, lica i svesti, te prirodne vrednote van spora.

Dolukićevska proza govori uvek o fundamentalnom prirodnom sukobu, o „fundamentalnom“ medjuličnom ili prirodnom procesu. A Lukić pokazuje svojim romanom civilizacije, kulture i prirode da se fundamentalni prirodni vale, tiče samo fundamentalna jedne trećine čovekovog kosmosa i bivstvovanja. Lukić sem prirodnog fundamenta otkriva civilizacijski fundament i kulturni fundament.

Terapeutska vrednost „Razloga“ upravo je u tome što nam ova proza dokazuje da su nesučajno obdelani objekti, stenzjaci, gležnjaci, gumpje i lampe, rampe i štampe, auti i flauti, štopčigeri i Mike Kreksi, vagoni i dragoni,

duhovne čistote nego zabavnosti i zabavne literature, te da je svakako onda estetski vrednije pucanje iz revolvera, jer je kulodramatski daleko zabavnije od čitanja knjiga, itd, itd.) ipak treba da primetimo i kod samog recenzenta ono gadjenje prema realitetima Lukićeve knjige, onim realitetima koji su za njega samo poluegzistencijalni, bez smisla pa zato i dosadni, dok su za Lukića oni baš magnetični, smisloni i dati nam u kosmosu kao deo one recimo prestabilizirane harmonije.

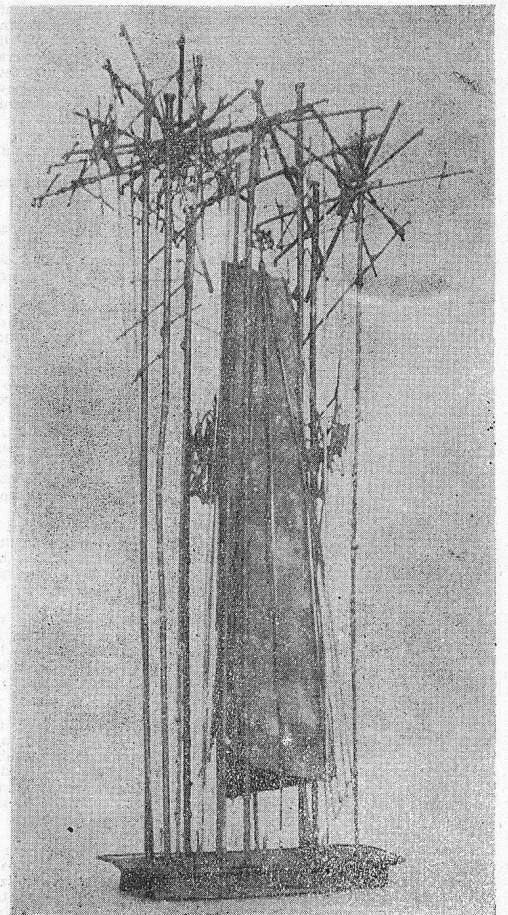
Banalne elemente života, predmete iscepanke, utilitarizirane i priljudjene prirode Lukić obasjava svetlom simpatije i meindiferentnosti. „Razlozi“ su knjiga šefljenja životnim procesom a ne samo sržju tog procesa. Za estetiku nikako ne sme da bude od značaja da li su izvestni pasaži literature ili života inferorni, bezvredni ili nedostojni. Jer uvek se treba pitati čega nisu dostojni, od čega su manje vredni, i ako damo odgovor na ovo pitanje odmah ćemo naći da je ono u ime čega treba poricati vrednost našeg, čovečijeg života jedan fantom, jedna umišljena uzvišenost, jedan dignitet blizak božanskom koji nihilizuje našu egzistenciju i uliva u nas osećanje grešnosti i izlišnosti. Od takve jedne estetike koja je pristrasna u ime čovečijeg savršenstva do duhovne bolesti frigidnosti prema životu i langvidne apatije samo je po koraka. Za estetiku koja ma i najmanje simulira kalkutakvu objektivnost ne postoji inferiorna supstancija nego samo supstancija indiferentna hladna i ubistvena za vrela saosećanje koje ključa u čoveku.

A „Razlozi“ su baš knjiga koja na nož raskopava zatrpana vrela osećajnosti i služno krvave zainteresovanosti životom.

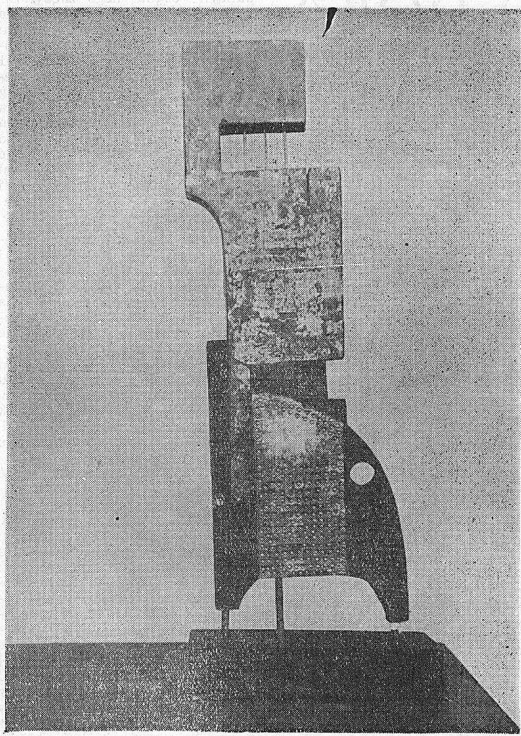
Pa ipak, iako bi izdržala i pod šibom suvogost estete, nas ova proza ne zanima „estetski“ nego samo psihijatrijski. U ovoj knjizi treba da traži ozdravljenje svaki onaj savremeni umobolnik koji je došao do golog pitanja o svrši

janez boljka

devojka koja voli ptice

nada prvućović

skulptura 1

života, koji se posvetio kastriranim čarima elementacije. To je jedna kolektivna ispovest koju u naše ime, u ime ljudi sa slabijom memorijom i ranjenom opservacijom moći piše čovek koji je legao na psihonanalitičarev kauč da otkrije košmar proživljenog, i dadne nam akvinijansku sumu naših ciljeva od vodenica do metropolisanja, od tužne slatke repe do istorijske čežnje filozofa.

Savremenu duhovnu obolost od koje i sam nužno mora da pati, jer je ona kolektivna i priljepljena, Lukić je manifestovao kao filozof i esteta, u svojoj prvoj tvoračkoj fazi. Nikad zadovoljan, uvek skakao na novu fiksnu ideju a da se odmah zatim sroza i spljiska držeći zbuđeno među prstima još pregršt dve nekakvog polenovog praha s kojom on, čovek, ne zna šta će, jer nije ni cveć ni bubba. Pesnici su tekstom naturalnim obličjima uvek zadovoljni nek otkarju beli prah na leptirovim karilima oni grcaju od srca i usmišjeni su do kičme. A filozof koji odbija da se fiksira na jednu usku oblast, na jedan paranoični sistem, ne može da ode u „dubinu“, ne može da iskomplektira svog čoveka u svim aspektima u okviru jednog sistema, ne može da ga postavi lažno, ali time istovremeno ne može da ga postavi ni univerzalno pa ga sužava. Paradoks, u koji je i Lukić uronio.

Dok je kao filozof izveđavao da u jednoj reči čupa svoj um, i birao samo najčišće vinove svukud, kao literata je usviku po malo srdito — kad je bal nek bal bude, i stao da njuši po brkima i livadama, da istražuje geografiju čovekovu i porodičnu, šireći pojam života čoveka čak do neugodnih granica, ipak se u osnovi gađeći neurotičkog pojmovnog sužavanja na eleganciju za sebe.

SMISAO ŽIVOTA

Na prvo pitanje: ko je Sveta Lukić? odgovor je lako i brzo dati — to je čovek koji je postavio pitanje — zašto? Kakav je smisao pa čak i cilj života. Gradjanska kuraž bez presedana ogleđa se naročito u načinu kako je odgovorio na postavljeno pitanje. Jer on je odgovarao na najteži mogući način. Hteo je da odgovori kakav je smisao bezbrojnih ako ne u svih šupjina i nebitnosti. Sif je on. Traži bivanje nebića, ritam u iskida-

nom, lepo u nakaradi, utešno u perdiciji i motiv onde gde svi misle da motiva već apriori ima.

Da ja sad imenujem vrstu Lukićeve ciljevitosti života bilo bi smesno, jer su to multiplikovani ciljevi, divergentni razlozi, najkontradiktornija voljna opredeljenja prema kojima on očuvava onu primarnu suzdržanost i sumnjičavost s kojom je i pošao na svoj krucifiksni put. Ali da bi se razumeo, neki pomamnjiji i razantniji razlog koji ovom ovnećom filozofijom života dominira, treba koncentrisano razmišljati o dve životne manifestacije: o igri i o onoj cinizovanoj igri odraslih ljudi zadržanih u stanju infantilnosti (ako se uporede sa apsolutom), o onoj igri koja je odbranbeni mehanizam tih ukletih infanata pred svojom tragikom destinacijom, o — zezanju.

Kao latentni džentlmen I would beg your apology, dear reader, because I used such an infamous and disgusting term as zezanje is, ali kad se govori o izvesnom cinizmu, tada nam irečnik nalaže prikladnu ilustraciju dotičnog pojma, a cinizam je upravo onaj malter koji pridonosi da se cigle bića održe na okupu tad kad se upitamo o svrsi. I toga je Sveta Lukić svestan kad piše o svrsi. Nepobitna je činjenica da elementarna linija života vodi svršetku i penušavom rasprskavanju u ništavilu. Lukić cinično gazi elementarnu liniju života, jer se ona kao nepobitna samo, uz potkožni cinizam može pobiti i poreći, i gradi jednu novu, svoju, humanističku liniju života koja zahteva od svoga pitomca da se rasprse i uzrni u stvarnosti. *

Umesto da čovek bude shvaćen kao lutka na pozornici života, stvarnost se shvata kao lutka na pozornici čovečijeg bića. O čoveku ne budi govove, samo ble-na jede sena.

Smisao života koji Lukić nalaži dobiven je opservacijom, on je izradjen metodom posubjektivnog verizma i rebusizirane kontemplacije, a može se nazvati isključivo čudesnim altruizmom. Nije naročita novost, sam filozofski predmet koji je prodanjen, on nije novost ni za moraliste ni za literate, ali je novost za savremenog civilizovanog čoveka, koji je, zatrapan predmetima „odajen od prirode,

zaboravio da je priroda još uvek oko njega, u svojoj uzvišenosti, samo vešto maskirana i sakrivena.

SRODNICI

Izraz, (maksimalnog socijalnog raspona), tradicionalan je i nasledjen od onih pisaca koji su s beležnicom u ruci obijali kafanske pragove, uhodeći potsuknje prostore i puzajući za decom dok se igraju. Kontemplativnost ovu srećemo u našoj prozi samo kod Skečlića kad opisuje Beograd, kod Svetozara Markovića kad pripoveda kako su nas vaspitali i pod Marka Ristića kad se guši u paučini jednog otmenog letovališta u „severozapadnoj-srbiji“ pred rat. Trilemičnost mišljenja najviše ga približava Dušanu Makavejevu kad priča o zvezdama kako je na radnoj akciji hvatao za sise jednu Danku. Ova proza bi se intimo mogla približiti Bori Cosiću ili Radomiru Konstantinoviću, ali njen proizvodni proces bitno se razlikuje od proizvodnog procesa Cosić-konstantinovićeveske poeto-civilizacijske proze. Cosić i R. K. su glomazni literarni pauci koji jedu kredence, tramvaje, žrtve saobraćajnih nesreća, mrtvačnice, krematorije, apoteke, dimačnu, radle, helikoptere i pterodaktile, sve to temeljno vare i onda tkaju prozračnu nit skladne i jednoritmne paučine.

Sveta Lukić i Makavejev su drukčije bube, to su polimsekti, čas pauci, čas sviloprelje, neki-put balegari, sad opet vilinij kojnici il vodeno cveće. Izbacuju paučinu, odurnu i lepljivu, satkivaju svilene košulje, gomilaju disharmonične brljotine, i šezavaju u ženama ili se raduju što žive samo jedan dan. Kad se kaže: trilemičari, tad vas odbijam jer je sam pojam trileme vama kao čitaocima nekoristan, ali kao tajna formula jedne socijalizacije uma, jednog spontanog podruštvanja literature, trilema, antinarcisoidni individualitet, neprocenjivo je korisna i lekovića.

U ČEMU JE KAO JEŽ

Sveta Lukić ima jedan sofističan odbranbeni mehanizam. Dotakne li ga s kojegod strane hoćeš svio se uklupče, i bocnuće te u gubicu samo ako pokušaš da budeš očajnik ili neveselnik koji hoće da reši kakavilgod „duševni problem“ uz pomoć njegove literature. Lukić ne priznaje postojanje problema, on svej tako ne želi da vidi. Zašto?

Prvo: mrzi popovanje i neće da pridikuje.

Drugo: Njegova polazna plazma sastoji se od s mukom stečenog uverenja da život nije jedna „problematična farsa“ i da egzistirati ne znači biti u ne-rešenoj shemi koju tek treba razmrsiti i odgonetnuti problem koji je dat. Egzistirati li, znači da si dat, da je tvoja egzistencija data kao rezultat, kao svršeni fakt.

No, pa to je taj stari mladić konzervativan, indignira se naša gospodja simplifikacijom. Mir gospodjo, dignite lepezu, potpašćemo vas po podvaljku. Kod Lukića je sve stavljeno pod sumnju. Svoj odbranbeni mehanizam taj momak je izgradio lako što je čak i one najsolipetističkije životne putanje za koje ni u snu ne bismo pomislili da nemaju jasnu svrhu, lišio te njihove narcisoidne svrhe. Tako je svaka svraka u selu postala problem, podjednako žestok i bolestan. Na taj način je onim takozvano egzistencijalnim problemima uskraćen oreol akutne problematičnosti. Jer sve je akutno i dubiozno.

Nije li onda taj tragalac za svrhom protivrečan? Donekle, hvalabogu.

Raša POPOV

* Uzrnjavanje u stvarnosti, kao recept, podudara se sa razdobljavanjem prirode u obilježjima, i ličite vam na zahtev da se i vi pretvorite u lavabo, ali ako s dovoljnom rezervom pogledate lavabo, vi se u njega nećete i metamortozirati. A tu rezervu Lukić ima.

MATEJA MATEVSKI

na obali leži grad

1. suša

Sare kornjačine kore na zemlji nemo leže u grmlju sna a ispod sparušeni i gluvih usana mostova vreme nosi na ledjima kućice od mahovine pa ih roni da bi ih izgradilo opet na svojim krupnim ramenima bez odmora vreme nosi samo sebe

2. poplava

Daljine nas umaraju Dolazi element Pa između mnogih iskripljenih i testih obala prozora vode brze teku žute hitaju i preskaču nevidljive i sive prepone dana Pa čim se sete svojih zelenih grudi gorde kao mlade žene prelaze ograde zamišljenih obala

3. nemir

Ali odmah dolazi nešto što liči na veo plača jer previše je gusta poplava izneverenih uspomena kao dugo treba da roniš dok se ulošiš — školjku sa previše lažnih i previše reških bisera Jer veliki je taj grad sa ogromnim ribama ulica što bez reda plove po nemirnom jezeru sunca u kome bi lako i bezrazložno mogao da se izgubiš

4. buđenje

Tada se vedrim polako smeje se napojeno vreme po tebi umesto mahovine izrastaju ogromni mostovi koji ukroćene vode vraćaju u svoje tokove Ovo naselje sna zaboravilo je na puženje čim je sebe i njega vreme podiglo na krupna ramena svoja

niz vardar

1.

U daljinama sna prvo su bile oštre vilice vuka koji je zaklao stado lutaka pa su zato tako dugo same pasle krš po bregovima

2.

Uspni svoj krotak pogled po mladoj skeli čekanja Evo idu pitomi psi koji u lavežu nose gorovet i Srebrni inat preštro se uvukao u duboke vilice mraka pa ublažuje moje mrtve obale

3.

Tu sada divlje more ječi pod gajdama mostova Između dva dlana stojimo Zelenom sviralom krotim ušće uspomena.

4.

Sumi dugo Sumi živo ti Poplavi mi moje kejone U očima imam dovoljno dana da te sveg do dna sagledam

S makedonskog preveo
Vlada UROSEVIC

MATEJA MATEVSKI svakako je jedan od najistaknutijih makedonskih pesnika danas. Rodjen je 1929 g. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Skoplju na grupi Jugoslovenske književnosti. Njegova prva zbirka pesama „Kiše“ izišla je 1966 g. dobivši nepodeljeno priznanje kritike i nagradu Udruženja književnika Makedonije. Matevski je bio dugogodišnji urednik „Mlade literature“ a sada je jedan od urednika „Razgleda“. Bavi se i pozorišnom kritikom.

